

ולחוס על כבוד הטועה. מה שאין כן בנידון דידן שהוא ודאי איסור, ולא משום חששה או חומרא, וטעו בדבר משנה.

ולשיטתייהו אומר, מדלא ידעי מה שכתב הרמב"ם בהלכות ממרים שלא להתיר גדר עריות אלא כדי לעשות סייג לתורה. ע"כ נקראים טועים בדבר משנה, דהכי אמרינן בדיני ממונות כל הכתוב בספר מפורסם ולא ידע הוה טועה בדבר משנה, חושן משפט סי' כ"ה.

ובאמת בנידון דידן הם מזידים, מדלא חזרו בהם עדיין, שכל הרבנים כתבו לאיסורא, וכמ"ל. בכן בקשתי שתמהרו תחישו מעשיכם לכתוב על קונטרס זה כל אחד דרך תבונתו, פרי מחשבת השכלתו, משפטו ותורתו, טעמו וגימיקי אותיותיו, למען ידעו דורותיו, שהבונה בשמים מעליותיו, עדיין חביבתו גבן בכל השגחותיו, שתיל בכל דור גודרי פרצותיו, שאם בא א' לסתור חומות תורותיו, ולהרוס יסודותיו, בעלי תריסין שבדור מגינים כל אחד בשלטותיו, להדפו ולשטפו ולרדפו ולחרפו ולגדפו להוציא בלעז מפיו ולהציל מבין מלתעותיו, להפיל עליו גודא רבא כפי אורחותיו, ולהלך נגדו בחומה וזרוע חשופה לשלם לו עפ"י מדותיו, עם כל המתזיקים בידו ועוזרים לרעה כל אחד לפי מעגלותיו, כאשר הורו לנו מפרשי אמרותיו, פסקו דינם במשפט חרוץ וביארו כל תעלומותיו, אמרו המתיר במים שאין להם סוף מרחיקין מארבע אמותיו, והמזלזל בנטילת ידים או בדבר אחד מדברי סופרים נלכד בחרמותיו, ואם הוא צורבא מרבגן דטבא ליה עבדינן במלקיותיו.

כמה טרחות טרח הזקן הר"ק בשביל ספר המורה⁹⁴, שרצו לזלזל בו ג' חרשי משתית, והוא שם נפשו בכפו לעבור ימים ונהרות, עד שצירוף אליו כל גדולי הדורות, וכתבו עליו מרורות, והוא דבר שיש בו צדדי קולות וחומרות, כאשר עיני המעיין לנוכח פניו טענות שני הכיתות מאירות, מה שאין כן בנידון דידן שאין להקל בשום אופן אלא לדון הכל בגבורות, ואין דמיון כלל בין איסור ההוא לג"ד, הלא גודע מה שעשה מהרי"ק להחזיק משה בפסולד והעלה בתשובותיו, כדי לדון וללמוד לעשות כהלכותיו, שלא לישא פנים לתורה ושלא לחוס על מורה שלא כדת בשביל כבודו וחכמותיו, אם נראה שח"ו ע"ש שמים מתחלל על ידי תחבולותיו, הלא תראו מה שעשה מהרי" שבעא ז"ל למהרי"מ, מובא בש"ת מהר"מ איסרלש ובמעשיותיו, הביאו גם נחלת שבעה בתקון שטרותיו, היורד למנות סדר הבדלות שבין גרון ההוא לג"ד בחומרותיו, יאחזנו פלצות ויסתמרו שערותיו, הלא תבינו כמה התמרמרו הרשב"א והרא"ש וחבורתם הקדושה להחרים מדינת פרוינציאה בשביל לימוד חכמות חיצוניות, כמבואר בתשובותיהם הצליחו וגם עשו פרי, וחכמי ויניציאה במעשה דשלוש כהן שנשא גרושה באמרו שאינו כהן ולא היו עדים עליו שהוא כהן, עכ"ז משום חזקה לבד החזיקו הוראותיהם לצורך שעה לאפרושי מאיסורי, והדפיסו על זה פסק ארוך בדף א' ושלחו אותו בכל גבול ישראל להודיע קלוגו שהוא מוחרם ושכל חכמי ישראל שפכו רותחין על ראשו, מובא בתשובות חוט השני סי' י"ז, ובמהרי"ט דפוס קושטנטינא סי' קמח—קמט בלבוס סוף ספר אבן עזר, ופירי ב' תשיבית בשני גאוני עולם בארוכה בנדון ההוא, וכלם להחמיר ולהוסיף על עונשו. ונידון דידן חמור ממנו שהוא ודאי איסור, ושם רק חזקה, ועוד הוא גדר לעריות של כריתות, ושם אינו רק איסור לאו.

ובאיסור שתית סתם יינם הדפיסו גאוני צפת בימי ה"ה בית יוסף והאלישיך והבורתם הקדושה, וצירפו אליהם חכמי וגאוני סלניק וקושטנטינא וקנדיאה ואגפיהם על פסק ארוך ושלחו לאיטליא, כמו שנדפס שנית בספר יין המשומר⁹⁵, מהם תראו וכן תעשו חזקו ואמצו

⁹⁴ כוונתו לאגרות הרד"ק שנדפסו בספר „כתבי קדש להרמב"ם". 95 נדפס בוויניציאה שנת ת"כ.

1234567 ח"ט

1234567 אה"ח

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה-

והתחום שסומכים בו עם האמת לא יעברנו ערל וטמא, והעיר אשר בה עושין סמוכין לדין אמת לא תחרב ולא תמוט לעולם. וכל המקדים עצמו למצוה זאת, הוא זריו ונשכר ושכרו כפל כפליים ממי שמתאחר, באשר שבכל יום קלוקל עבירתו מרובה משל אמש. בשביל כן ובעבור זה געשה לרבים כהיתר לעבור על מידי דרבנן, באשר שנידון דידן מן החמורות, והקילו רבנן הנ"ל בשביל סברה כל דהו, ושאין בה שום טעם להכריע אפילו כהכרע קטנה של מדוכה דקה מן הדקה. כ"ש שארי מצוות של דבריהם דאוליגן בחר המיקל, ומקלו יגיד לו איזה דבר טענה וסברה משובשת יספיק לו לדחות דבר שהוא מדחול"ל.

ת"ח 1234567 ת"ח

ע"כ מפיל אני תחינתי לפני כל יודעי דת ודין שיתחזקו ויתאמצו בענין זה, בשביל כבוד התורה הכתובה מזה ומוה, ולחזק התקנה שיצאה מפי מזה בן מזה, אשר יאמר עליו כי הוא זה, גמשל ונדמה לאבי חוזה, מאירה לו אספקלריא כמחזה, ותקנותיו מטעמים כלשד השמן במשמנו לא שולח רזה, שלא ילמדו אתרים בדורינו ובדורות הבאים להקל וללמוד ממעשה זה, יודפס פסק זה, ובקול יפוק כרוזא, דל"ל משום גלי רזא, כדי להזהיר שלא ינהגו עוד כעמא פזיזא, מתון מתון שויא ד' מאות זוזי, והעובר ומתעבר ואת דבר ה' בזה, יהא כערער בערבה גמאס ונבזה, גאות ה' בל יחזה, וכל המקדים עצמו לדבר מצוה זאת להתחזק בעד עמינו ובעד תורת אלקינו זה, לעשות לה גדר סביב מזה ומזה, מחזה שדי יתזה, בטיול הג"ע יורה באצבע הגה אלקינו זה, ויתענג ב"ג נהרי אפרסמון ותכתכי פיזא, בעילא דירתא אשר אין לכנוס לפנים מזה, עד שמלאכי השרת ישאלוהו מה פעל אלי זה, אשרי העם שכך הובטח מפי נביא ותוזה, ואשרי עין אשר יחזה, אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו, ברוך שמו וכבודו יתגלה, ועד נצח סלה.

ת"ח 1234567 ת"ח

[ג. אגרת שנשלחה לר' יעקב ריישר]

וזה אשר כתבתי לבעל מנחת יעקב בפראג.

יתרון הכשר מחברי ספרי דינין, על מחדשי חדושי תורה באגדות ומדרשים, כיתרון האור ההכרחי ונר מצוה ולדבר שבחובה, על ענין שהוא משום רשות גדר או נדבה, באשר שהכל צריכין למארי חיטי והוראת שעה ומעשה רב הלכה למעשה לדעת מה יעשה ישראל לגדור בכל דור פרצות קלי הדעת, כדי לעשות רצונו ית' בלי מגרעת.

והנה אחרי רואי כי ידו אותות לבחר בחלק גבוה, ע"כ נפלא בעיני, מה ראה על ככה שלא שלח ידו לדבר בעתו, ועל זה לבי בוער כתנור ולפיד אש, מדוע לא כלל מנחתו מנחת יעקב במנחת חוטא חטא השני⁹⁸, ומנחת קנאות קנאת סופרים החמורים מכל גופי תורה, להיות כי דברים שבכתב שנזרקו מפי תבורתא קדישתא בדוד פלן, לית מאן דמשגח בהו, כמנחת האומר דברים של מה בכך, שלא נשמע קולם במנחת מרחשת, ע"כ יערב לפניו מנחת יהודא להעלות על מזבח הדפוס, להעלות עשן ולהקטירו בכל מקום מוקטר מוגש, כשמן תורק של עטרן ונפט שאומרים מדוד לעצמך מדה גדושה הא כמתיבתא דדינא דיינין ליה, ברחוק נראה ונדחה ד' גרמידי באמת איש ובדידה משערינן, ולשלחו בכל גבול ישראל עיר ועיר מדינה ומדינה לפרסומי מילתא לאחר התראות נוראות להזהיר שיחוסו על כבוד שמים ית' שמו. וכבוד חכמים ינחלו, וכבודו ומאודו והודו כדי שלא ללון אח"כ תלונות הרבה על קלון תמידי שיתחייב, ולא יוסיפו בני עולה וחטאה לאגותו אונאות ממון

98 רמז על הספר מנחת יעקב שהוא חיבור על תורת החטאת להרמ"א, ומדוע לא יצא מחברו נגד חטא השניות.

ודברים כאשר החילו לעשות בפסקם ראשונה, ולא ישעון לסמוך עוד על משענת קנים רצוצים ועמדו רוח, פן ת"ו לא תהיה תקומה למפלתו, ויהמא באחריתו, ואל ירשע הרבה כחזור ואוכל שום לרפואתו, ומכבה בקש שריפתו, וכששותה מי מלח לצמאתו, עד שלא יסובבנו הקלעים איש מושך בקשתו, ילכדנו במכמרתו, בחרמו ומצודתו, ולא ינעיל קלות מרוצתו, וכרוב מרידתו ופשעיתו, ולפי מספר בעילתו, יצטרך תיקון ויקשה תשובתו, ולפי תענוגי געגועיו בעבירה והגאתו, יצטרך שיטוף אחר שיטוף ומירוק אחר מירוק וצירוף אחר צירוף ולבון אחר לבון לנקותו ולייפותו וללכך אותו. ובענין תשוקתו קושייתו, ובאשר כרע שם נפל שדוד, תחת כבודו יקוד יקוד וישב בדד, כי תחת יופי ותחת פתגיל מחגורת שק, ותחת בושם יהיה מק, פיו שנשק בעבירה ימלא חצץ ורגבי נחל, צווארו שהרכין בעבירה נכוה תחלה באש וגחל, ידיו שמשמשו בעבירה תרמסם כפיר ושחל, עיניו שגתן במה שאינו שלו, יאכלם בני נשר ויקרם עורבי נחל, וכל שארי אבריו לא יפלטו, ולא ימלט כל הנוגע בה, וכל הקודם בהגאת עבירה ילקה תחילה, כמ"ש וצבתה בטנה ונפל יריכה, ושם נאמר אחד לבעל ואחד לאשה, כי השות הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה, וכן הוא אומר מות יומת הגנאף והנואפת. ומדה במדה לא בטל האי כדינא בקדחת ושחפת, עד ישובו ברבים במודים מודים על החטאים ויקיימו ככל אשר יושת עליהם כדין התלמוד, ומאז והלאה לא יהיו עוד גלמוד, ומעשה כל אחד מהם יהיה נחמד, ושכרו מרובה אשר לא יספר ולא ימוד.

אוצר החכמה
אוצר החכמה

[ד.] תשובה על קונטרס של ר' ליזר הצועלד

הגם שאין משיבין את הארי לאחר מותו⁹⁹, הטעם הוא שאם היה בחיים אולי היה מביא ראיות להתחזיק דבריו. אמנם בדין זה, עיני כל משכיל יראה באספקלריא המאירה מתוך דברי התשובה שלימה הנ"ל שאי אפשר להתיר איסור שניות בשום אופן בעולם, בכן אמרתי לענות על רב, שלא יראו התלמידים לקבוע הלכה לדורות, ור"י¹⁰⁰ היה גותן סימנים בקונטרסו, כדי להשיב על כל קוץ מכאיב שלו, ולהסיר כל הדרדורים ועקמומיות שרצה לעקם עלינו את הכתובים הנאמרים מפי ב"ו. ומצוה להשיב על המקלל כזה בחיבורו. ראשונה כתב על חכמי פולין שהחרימו את הר"מ [ר' מרדכי] עד שיפרוש בגט פטורין את אשתו השניה (ודאי זהו דברי הנביא¹⁰¹ וזאת שנית כסות דמעה את מזבח ה' כל זמן שדר עם הנחש בכפיפה), וכתב שטחו עיניהם ולא בקשו לראות מ"ש הר"ן בפרק מקום שנתנו כו'¹⁰² המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים מחרימין אותו, והקשה הר"ן דבקצת דוכתא כו'¹⁰³ עד אין מחרימין אותו עכ"ל, ואם כן בדין דידן כו'¹⁰⁴ עד ואין כאן דין חרב כלל וכלל, ע"כ דברי הקונטרס סי' א'¹⁰⁵.

99 גיטין פג, ב. 100 גרמו שם המשיב: יהודה.

101 מלאכי ב, יג. ועיין גיטין צ, ב. 102 דף יז, ב מדפי הר"ף.

103 כל זה הביא ר' ליזר מלשון הש"ך בטור יו"ד שלד ס"ק ע: והקשה הר"ן דבקצת דוכתא בש"ס אמרינן מאן דעובר על מדרבנן משמתינן ליה, ובקצת דוכתא אמרינן דלקי אבל לא משמתינן, ותירץ הר"ן דמילתא דעיקר מדרבנן כגון יו"ט שני או נטילת ידים לסעודה או חנוכה ופורים דכי עקר ליה לכולה מצוה, משמתינן ליה, אבל דבר דעיקרו מדאורייתא אבל חז"ל הוסיפו עליה משום גזירה, ואף אם יעבור על דברי חז"ל לא עקר ליה לכולא מצוה, דאיסור מן התורה במקומו עומד, אין מחרימין אותו.

104 ר' ליזר מנמק שם, היות שאיסור אשת אחי אביו בלבד הוא מדאורייתא, וחכמים הוסיפו ואסרו אשת אחי אמו משום גזירה דאשת אחי אביו, אם כן לפי הר"ן הרי לא עקר את המצוה דאורייתא אלא את הגזירה דרבנן, ולכן אין מחרימין את הנושא וכו'.

105 הכוונה קונטרסו של ר' ליזר.

מה שכתב שטחו עיניהם, ראוי למדוד לו כמדתו, ולומר עליו כמה סמיא עיני דידך, טול קורה מבין עיניך, שלא ראה מה שהעלה הרב ב"י בש"ע שלו במקומו בא"ע סי' קנ"ד סעיף כ, ז"ל: כל הנושא אשה בעבירה אפילו באיסור דרבנן כגון שניות, כופין אותו להוציא, וכל אלו שאמרו להוציא כופין אפילו בשוטים, וכתב הב"י עוד וי"א שכל מי שלא נאמר עליו בתלמוד בפירוש כופין אין כופין בשוטים עכ"ל. וידוע מ"ש האדקי מ"ע בתשובותיו, והסכימו עמו כל הבאים אחריו, שכן דרכו של רבינו מאור עינינו הב"י בש"ע שלו, מה שכתוב ראשונה הוא מה שדעתו לפסוק הלכה למעשה, ומה שכתב אח"כ, וי"א הוא כדי לחלוק כבוד למי שאמרו. הרי שפסק הב"י שבשניות כופין בשוטים.

ורמ"א¹⁰⁶ התזיק על ידו שבשניות כופין בשוטים, שכן כתב בפירוש: אבל אם יש לו אשה בעבירה לכ"ע כופין בשוטים. וכתב עוד אח"ז, וכל מקום שאין כופים בשוטים אין מנדין אותו ג"כ, עכ"ל. ומכלל לאו אתה שומע שכל מקום שכופין בשוטים ואין לאל ידיו להכותו כדי רשעתו, מפני שיד זולתו תקיפה על עצמם, עדיין נחלת אבותינו בידינו לנדותו, ולרדפו החרמה בקול יעקב והבל פה שאין בו חטא עונין אמן בקול רם וברית כרותה שאיהו ידיה עבד ואין חזר ריקם. ואפילו במקום שפסק רמ"א שאין כופין בשוטים מפני י"א שהביא הב"י לעיל, מכל מקום מסיק רמ"א שיכולים לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה ושלא לישא וליתן עמו ושלא למול את בנו ושלא לקברו, עד שיגרש, ובכל חומר שירצו ב"ד יכולין להחמיר בכה"ג ובלבד שלא יגדו אותו עכ"ל. וכ"ש כשנשא שניה שהיא אשה בעבירה שמפורש שכופין בשוטים ובנדוים, כ"ש שאם מזלזל בגידוין שגזרין על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה ושלא לישא וליתן עמו ושלא למול בנו ושלא לקברו, ואלף תומרות כיוצא באלה.

ועתה ראה דרכיך וחכם, מ"ש הר"ן דבר שעיקרו מן התורה אין מחרימין אותו, היינו בשאר איסורים, אבל בשאר בשר ג"ע דנאמר בו יהרג ואל יעבור מחרימין — כן הוא דעת הר"ן. ואפילו אם תמצא לומר הר"ן לא סבירא ליה הכי, הרי שהאחרונים פליגי על הר"ן, והלכה כבתראי. האמנם גם הי"ש¹⁰⁷ מוכח דס"ל חלוק שחילקתי בין שאר איסורים לעריות, דאלת"ה אמאי לא תמה על רמ"א שפסק בשניות מנדין, דלא כהר"ן, או דלא פליג הר"ן בשניות, דשאני שניות דחמירא, וכדבעינן למימר לקמן.

ויבחן תרואת, כי לא דבר נכונה על חכמי פולין, כי עיניהם ראו באספקלריא המאירה, אבל הוא ראה מעמעם, כי לא יטעה בזה אפילו בר בי רב דחד יומא, ומחשבתו ניכרת מתוך גמגום ובלבול לשונו וסדר דברו ועניינו, שבתחילה צידד פני החרם על הנושא לבד, והוציא עצמו מן הכלל, כאילו אין החרם גוגע בעצמו ובבשרו, ולסוף הכריחו האמת להודות וכתב בסימן יו"ד¹⁰⁸ היאך גזרו חרם על הזוג, ובסי' ט"ז הזכיר שנגזר החרם על הזוג ועל המתירין. מי שיש לו עינים יראה מסידור זה איך היה נבדל וסבוכך לחתור ולתור למצא צד קולא, וכמה יגיעות יגע ופשפש ולא מצא כדי גאולתו, ובלתי ספק שלא ימצא מנוח לנפשו ועצמותיו יהיו מגולגלין בארון, עד שיתוקן הקלקל מה שהתחיל להקל, בשלוח יד להרס הגדר המופלא אשר גדרו אבות העולם אשר במעלתם לא היה מימי עולם ולא יהיה עוד עד שיבא משיח צדקינו וכל קדושינו עמו.

ואחר הרמ"א בא הרמ"י בעל הלבושים, והסכים עמו בכל זה, שעל הנושא אשה בעבירה,

107 ביו"ד שלד ס"ק ע.

106 שם. וראה בקונטרסו של ר' לייזר הערה 35.

108 כוונתו בקונטרסו של ר' לייזר.

אפילו שניות, כופין אותו אפילו בשוטים עד שיוציא. ואפילו לפי שטותו וטעותו שאין חחרם על הזווג, — אפילו הכי המתיר הוא בר גידוי, וזה ברור כשמש בחצי השמים, כאשר אבאר פה. והוא שהאחרונים הסכימו בש"ע¹⁰⁹ סי' יז סל"ד אם נשאת האשה במים שאין להם סוף, לא תצא, וחכם שהורה להשיאה לכתחילה מנדין אותו, עכ"ל. והרי הדברים ק"ו ומה במים שאין להם סוף שאין מנדים בווג ואין פוסקין אפילו שתצא ברצון, עכ"ז מנדין את המורה, בשניות שמפורש במשנה אם נשאת תצא, ומנדין הזוג עד שיגרשו, וכופין בשוטים אם ידנו תקיפה, לא כל שכן שמנדין את המורה. וזה ק"ו שאין עליו תשובה. והביא שם הבית שמואל בס"ק ק"ב וס"ק ק"ו בהסכמת כל האחרונים שבכ"מ מנדין את המורה להתיר לכתחילה אפילו היכא דלא תצא, ולא במים שאין להם סוף לבד, עכ"ד. וכ"ש בשניות שנאמר תצא ^{אוצר החכמה} ^{המורה} ^{לכתחילה} ^{שחייב גידוי}.

וא"א למצוא מנוס אל המורה להתיר שניות זאת לכתחילה ולאמר מאחר שטעה בדעתו המשובשת כאלו הוא מותר להתיר כזאת בהוראת שעה (מדאמר רב לשמואל תא נשמתי¹¹⁰ ולא ... יש לומר דלמא בהוראות שעה התיר, אלא דאי שאין התיר בהוראות שעה) כאשר רמז בקונטרסו כמה פעמים. הנה הבית שמואל שם ס"ק ס"ד והחלקת מחוקק סגרו המבוא בעדו, באמרם שאם טעה בהוראה ואמר שטעה וחזר בו אין מנדין אותו, כמ"ש בש"ס¹¹⁰ בעובדא דרב שילה עכ"ל. ובגידון דידן דר"ל לא חזר בו, והחזיק ביד הזוג שלא ישמעו, בין בדין מחוייבין לגדותו על מריו (ובדרישה ופרישה¹¹¹ איתא בהדיא אם נשאת בעבריינות מנדין הזוג והמעכב בידם, ור"ל הוא היה המעכב ומחזיקם שלא ישמעו לגזירות חכמי פולין — בר גידוי הוא), וכמ"ש בתשובה שא"א לב"ד כמוהו להתיר שניות בהוראת שעה.

עוד שם ברמ"א על מה שאמרו במים שאין להם סוף לא תצא, היינו דוקא שנשאת ע"פ חכם או בטעות, שסוברת שהיא מותרת, אבל אם נשאת בעבריינות תצא אפילו במים שאין להם סוף, ע"כ.

וכדי להבין הדבר על גוריו, דלכאורה הדברים תמוהים, אם נאמר שהמורה להתיר חייב גידוי, איך אפשר לומר שנשאת ע"פ חכם, איך אפשר להתיר דבר שמפורש איסורו, ועפ"ז תבין מה ששגה בעירוב דברי הב"ש סי' טו ס"ק יז.

אך אקדים שורש ענין מתוך תשובה זאת שלחי הגהות יבמות ובש"ת מהר"ם ד"ו סי' קצד ובדפוס פראג סי' תרי"ב, ותוכן התשובה הצריך לעניינינו כך הוא: שבמשנה איתא במים שאין להם סוף אשתו אסורה, וביבמות דף קכא איתא ההוא דקאמר טבע חסא, א"ר נחמן האלקים אכלוה כוורי לחסא, מדבוריה דרב נחמן אולא דביתו דחסא ואינסבא ולא אמרו לה ולא מידי. א"ר אשי ש"מ מדרב נחמן הא דאמרי רבנן במים שאין להם סוף אשתו אסורה, ה"מ לכתחילה, אבל אינסבא לא מפקינן. ומרוב קושיות שהתעורר מהר"ם על סוגיה זאת מסיק כי פירוש ושורש הענין כך הוא, כי רב נחמן לא נתכוין להתירה, אלא שכן היה מתאונן על חסא ודיבוריה אטעייה ואולא ואינסבא, וע"ז אמר רב אשי ש"מ מדרב נחמן אי נסיבא לא מפקינן, דאם טעתה בדברי החכם דוקא הוא שלא תצא, וכמו עובדא דרב שילה דטעה וסבור אגמא דסמקא הוא מים שיש להם סוף, אבל אם היה ר' נחמן או רב שילה מתירים במים שאין להם סוף ח"ו היה חייבים גידוי, שאין זה הוראה אלא עבריינות ח"ו, או טעות בדבר משנה, וחזר כאלו לא הורה כלל.

109 אבן העזר. 110 יבמות קכא, א.

111 בטור אבן העזר יז, דרישה ס"ק טו ופרישה ס"ק נא.

ואין לתמוה, א"כ אם טעתה האשה בדברי החכם כעובדא דרב נחמן למה לא תצא יפה פי' גם דבר זה בתשובה הנ"ל, וז"ל: ואין לתמוה על רב נחמן דאשתבע דאכלי כוורי לחסא, היכי אשתבע הכי כיון דאמרינן אשתו אסורה, אלמא מספקינא ליה אי מת או לא, די"ל רובם אינן ניצולין, ורב נחמן שפיר אשתבע דאפילו בדיני נפשות אזלינן בתר רובא, אלא בעריות מחמרינן ואמרינן לכתחילה לא תגשא אע"ג דרובא לא מתצלי עכ"ל.

וז"ש בפרק מקום שנהגו באלפסי דף יז ע"ב שאין משמתין אלא על דבר תמור, ובדבר חמור אין חולקין כבוד לרב אלא משמתין אותו מיד, לפיכך השמתא תמורה ממלקות וכו'.

נקוט כלל זה, דבאיסור עריות מחמרינן יותר משארי איסור אפילו יותר מדיני נפשות, וחומרא זאת היא דוקא לכתחילה אפילו אם נשאת בטעות כנ"ל לא מחמרינן בדיעבד יותר מדיני נפשות לכתחילה, ולא תצא, דסמכינן בדיעבד ארובא כמו שסומכין בדיני נפשות לכתחילה, אבל אם נשאת בעבריינות ובלא טעות תצא, או לכל הפחות משמתין להא לדידיה ולדידה. ועוד אפת"ל דלא משמתין לדידה משום דמינס אניסא בשביל העיגון, מ"מ מפני מה לא ה"ל לשמותי לדידה לבעלה דשביק התירה ועביד איסורא, דאפילו החכם דשרי לה משמתין ליה כ"ש הבעל דנסיב לה במרד ובעבריינות, והיה אפשר לישא בהיתר גמור ולא עשה. אח"ח 1234567 אוצר החכמה

ומעתה דברי חכמים מקוימים, דאם נשאת בלא התרת חכם מורה הוראות כי רב נחמן ורב שילה בדורם, תצא, או משמתין להו ויוציאו, עכ"ל. ובמרדכי¹¹⁸, ואין להוש נמי שאחד מקרוביה יתירה לינשא, דחכם המורה הוראה כרב נחמן או כרב שילה בעינן, ועוד כיון דחכם המתיר בר שמותי הוא לא חיישינן.

כמה הלכות גברותא איכא למשמע מתשובה זאת הנוגע לנידון דידן, דדוקא בנידון כזה שלא טעו המורים בדבר משנה אלא כדפרישית לעיל (שהאשה טעתה בדבר רב נחמן, ורב שילה סביר שהוא מים שיש להם סוף, אבל אין גם אחד מהם שטעה ולא עלה בדעתו להתיר במים שאין להם סוף ח"ו) — הוא דאמרינן לא תצא, אבל אי טעו בדבר משנה באופן שחייב המורה נידוי מנדין גם הבעל מק"ו, וגם מנדין אותה אם הטעו באופן שחייב המורה נידוי, וככל המפורש לעיל.

והבית שמואל הביא בסי' טו ס"ק י"ח¹¹⁸ בשם ש"ת צ"צ סי' מ"ם, אם נשאת ע"פ בעלי הוראה מפורסמים לא תצא, דלא גרע ממים שאין להם סוף דקי"ל לא תצא עכ"ל. ועדיין לא זכיתי בעו"ה לראות גוף התשובה, אבל לפי העתקתו זאת אין הנידון דומה לראיה, דהוראת במים שאין להם סוף איירי שלא הורו להתיר אלו כעין עובדא דרב נחמן ורב שילה וכנו"ל, אבל באשת חמיו שמתכוין המורה להתירה ע"פ קצת פוסקים המתירים דדכוותיה במשל"ס תצא, וכדאמרן דהא משמתין לחכם המתיר וכנו"ל, וק"ו שמשמתין הבעל דשבק היתרא ועביד איסורא, וכדאיתא במהר"ם הנ"ל, ובדאי משמתין אותו עד שיגרש, ואם כן אין להביא ראיה ממשל"ס לדין אשת חמיו לדעת האוסרין. והבית שמואל כתב על זה, וז"ל: ודוקא במשל"ס ואשת חמיו יש להקל אם נשאת ע"פ הוראת חכם¹¹⁴ לא תצא, אבל בשניות אם נשאת תצא ולא מהני הוראה שהורו בעלי הוראה, דהוי כטועה בדבר משנה עכ"ל. עיניכם הוראות ששנה גם הוא, וכתב שאם נשאת ע"פ הוראת חכם לא תצא, וכבר הראיתי מדברי מהר"ם ז"ל שתצא, אלא שאם טעתה בדברי החכם וסברה שהתיר לא תצא, אבל אח"ח 1234567 אוצר החכמה

112 יבמות שם סי' קכת.

113 לענין אשת חמיו. וראה גם בבית שמואל סימן יז ס"ק קג.

114 שם ליתא המלים: ע"פ היראת חכם.

¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹

המורה להחמיר במשל"ס בר נידוי הוא, כרב ושמואל לרב שילה, והנושא בר נידוי ק"ו מחכם המתיר וכדלעיל. א"כ זכינו לדין שבשניות שא"א להתיר אפילו בהוראות שעת לכ"ש שהמתיר בר נידוי, וכן הווג.

והרואה יראה שהעתיק ¹¹⁵ לשון הר"ן והש"ך בסי' א (עוד כתב הרמב"ן וצ"ל הרמב"ם) בתוספת מרובה מדיליה, מה שאינו בר"ן ואינו בש"ך, ועי' מ"ש הש"ך ס"ק ע ¹¹⁶ וס"ק צ, ושם הקשה על דברי הר"ן והניחם בצ"ע. ול"ג דאין למידין מכללים כאלו שכללו הר"ן והכ"מ ¹¹⁷, אלא הדבר מסור ביד חכמי ישראל אם היה נראה להחמיר ולנדות או להקל ולהלקות, וכמ"ש רב אלפס פרק מקום שנהגו דאין משמתין אלא על דבר חמור, ומשמתין מיד. ואין חולקין כבוד לרב, ואיך יעלה על דעת הר"ל לבנות יסוד הקולה על כלל זה של הר"ן. והלא התיר משל"ס הוא התיר מן התורה, דהא אולינן בכל התורה בתר רובא ורובא דרובא במשל"ס מתיר, ורבותינו החמירו בזה משום איסור אשת איש, ונמצא שחומרא זו היא הוספה באיסור דאורייתא, ועכ"ז החמירו רב ושמואל ורצו לנדות את רב שילה שהתיר. וזהו ממש שעקרו מן התורה ואסרו ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

ועוד שהרמב"ם ¹¹⁸ שכתב המזלזל דבר אחד מדברי סופרים מחרימין אותו עכ"ל, משמע מלשונו אפילו בדבר שעיקרו מן התורה, דאלת"ה אלא דוקא בדבר שאין עיקרו מן התורה הוא דמחרימין, אבל בדבר שעיקרו מן התורה אין מחרימין, קשה א"כ אמאי במזלזל ביו"ט שני של גליות מחרימין. וכן העושה מלאכה בע"פ אחר חצות, כדאי' בכ"ד דברים שמנדין עליהם סי' יא יב, והלא אלו והלא שם אין עיקרו מן התורה וראוי להחרים, מוכח מזה שהמזלזל בדבר אחד מדברי סופרים מיידי בדבר שעיקרו מן התורה, אפ"ה ס"ל להרמב"ם שמחרימין, הרי דהרמב"ם לא ס"ל כהני כלל דכילל הר"ן, וכל האחרונים קימו וקבלו פסק של הרמב"ם שמנדין על כ"ד דברים אלו, וע"כ פסקו כל האחרונים שהנושא שגיונות מגדין, דמנדין הזוג עד שיפרדו בגט, ואת המורה להתיר מק"ו משל"ס, וכדלעיל.

¹¹⁹ הוספות

ואין להביא ראיה ממ"ש באמונת שמואל סי' כ"ג. להתיר אלמנה שלא הניקה ואין דרך בני משפחת' להניק, והכניסו הון רב, וכתב שהוא מילתא חדתא, ורצה להתיר כשיסכימו עמו ב' רבנים מובהקים, דהתם אפשר שבאמת לא הסכימו עמו, ולא יצא הדבר בהתיר, וגם אינו דומה כלל לנ"ד, מפני הטעמים שנתבארו שם, ואשר ישנו פה עמנו בקונטרס זה. יראה נא שם כמה גשמיו שם מהש"ק ור"ש לוצאטו מלזות שפתים מאחר שההיתר ההוא כמו זר נחשב בעיני חכמים. ומכאן תדין עד כמה היה להמקילין הללו לחוש שלא להתיר בנ"ד.

¹²⁰ יידיך לקייל

וגם ממה דאכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא, וגם הכשירו אוספי שביעית משום ארנונא פ"ג דסנהדרין ¹²⁰, אין ראיה, שאני התם דמיידי בשביעית בזמן הזה שהוא מדרבנן, ומשום פקוח נפש שלא ימותו בתפיסת המלך. ובירושלמי איתא בהדיא משום חיי נפש, ואין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, משא"כ בגדר עריות ושלא במקום פקוח נפש כמו גידון דידן, ועוד יש להביא לאיסור, ומי לנו גדול ממהר"ם מרוטן-בורג, שהעיד עליו האריז"ל שתורתו בלי דופי, וכתב המרדכי בשמו בא' שנתפס ביד השר ורצה להתיר

¹¹⁵ הכונה לר' לייזר בקונטרסו. ¹¹⁶ טור יו"ד סי' שלד.

¹¹⁷ מובא בש"ך שם. ¹¹⁸ תלמוד תורה ו, יד.

¹¹⁹ שני קטעים אלי באו בעמוד מיוחד בסוף חלק ג, ובלי ציון מקימן. ¹²⁰ סנהדרין כו, א.

מתפיסתו כשישא אשה פלונית תוך שלש רגלים למיתת אשתו, וכבר עבר עליו ר"ה ויו"כ וסוכות, ולא רצה מהר"ם להתיר לו מפני הצער, דאינו דומה למי שהניחה לו אשתו בנים קטנים דשרי מתוך חיי הבנים עכ"ל, ע"ש. ובנידון דידן עדיין לא נתפס. וכ"ש וק"ו שאין להתיר בחומר ג"ד איסור גדול כזה אפילו אם היה נתפס. ואפילו הב"י שפליג ב"ד סי' שצ"ב מטעמים שכתב שם, אפ"ה כתב שם שלא יבא עליה עד שיגיע הזמן, וכ"ש שיודה הב"י בנידון דידן אפילו אם היה נתפס בסכנה אם לא ישאנה, והיה כופין אותו בהכרח גמור לקדשה ולישא אותה, עכ"ז היה אסור לבא עליה מק"ו, ומה התם דאינו אלא איסור קל, שהרי באמת מקילין וכמעט שנעשה כהיתר שלא להמתין ג' רגלים שבשביל עילה כל דהו מקילין, מ"מ מחוייב להחמיר על עצמו אפילו אם נאנס בסכנות נפשות במה שבידו לעשות דהיינו שלא לבא עליה. בנידון דידן לא כל שכן, שהרי אין קישוי אלא לדעת, ולא שייך בזה אונס.

אוצר החכמה
1234567

[ה. פירוש פסוקי נחמיה, בענין שתיית סתם יינם]

אוצר החכמה
1234567

והנה ¹²¹ ראוי לשום לב, מדוע לא התיר הרמב"ם לקרובי מלכות לשתות סתם יינם, כשם שהתיר להם לספר קומי וללבוש מלבוש נכרי. דלכאורה נראה להקל מק"ו, ומה אלו שהם דאורייתא מותרים לקרובי מלכות, סתם יינם שאסור מדרבנן לא כל שכן. ואין לומר חכמים עשו תיזוק לדבריהם יותר משל תורה, שהרי בפ"ב דהלכות ממרים ¹²² כתב הכסף משנה דלא אמרינן הכי בנידון כזה. גם אין לחלק במה שכתבנו לעיל בשם הכסף משנה ¹²³, שמה שהתירו ז"ל לקרובי מלכות סיפור קומי, הוא מטעם שמתחילה לא גזרו חז"ל על קרובי מלכות איסור קומי ומלבוש נכרי, מאחר שנמסר לחכמים לפרש ענין תקותיהם לא תלכו, וכן פירשו התוספות בפרק מרובה ¹²⁴, וז"ל: מתחילה לא גזרו על הקרובים, והוא היה רגיל, כדאשכחן במעילה ¹²⁵ שהלך אבטולמוס בן ראובן וסיפר קומי שלא יכירו שהוא יהודי והטעה אותם, ע"ש. דהא בהדיא פי' הפרשן בירושלמי דקדושין דף סה ע"א ¹²⁶ על ויאמר התרשתא ¹²⁷ הוא נחמיה משקה למלך, התירו לו לשתות תחילה סתם יינם קודם שישתה המלך משום חשש סם המות, ואפילו שכבר דניאל וחבורתו אסרו סתם יינם, התירו לו מטעם הג"ל. ע"ש באורך. משמעות הלשון הוא, שכשגזר דניאל מתחילה, תיכף הוציא את נחמיה מכלל הגזירה ולא גזר על נחמיה, דהא בדורו ומבני חבורתו היה (אמנם י"ל, דלא הוציאו נחמיה תחילה מכלל הגזירה, דמעשה דניאל קדם בתחילת גלות בבל בימי ג'ג, ומעשה נחמיה משקה למלך ארתחשסתא סוף גלות בבל תחילת בנין בית שני, ומה הטעם פסק הרמב"ם התיר במלבוש נכרי וסיפור קומי, דעליהם לא גזרו, דהיינו על קרובי המלכות, כמו שכתב הכסף משנה ותוספות הג"ל. אבל בסתם יינם היה סתם גזירה על כל אדם. ועוד, דדניאל וחביריו גם כן היו קרובים למלכות, ואפילו הכי נתנו אל לבם שלא להתגאל ביין משתיו, ש"מ שהגזירה כוללות גם קרובי מלכות, משום הכי לא פסק רמב"ם התיר לקרובי מלכות. ומה שהתיר לנחמיה, י"ל שאינו אלא טעימה בעלמא ולא שתיה, שהמשקה טועם מעט בשביל טעם הג"ל וחשש הג"ל. ולעולם אימא לך גם לשתות אסור אפילו לנחמיה. וא"ת, למה לא הזכיר היתר זה שמי שהוא משקה למלך מותר לטעום את הכוס. י"ל, משום דהוי מילתא דלא שכיח שיהא יהודי משקה למלך. ועי"ל, שאני התם דבנין בית המקדש

121 לקביצת פירושים אלה, ראה לעיל פרק ד והע' 63—64. 122 הלכה ד.

123 ראה לעיל הע' 72—73. 124 ראה לעיל הע' 72. 125 יו, א.

126 ירושלמי קדושין ד, א וקרוב העדה לפני משה שם. 127 עזרא ב, סג.

וגאולת ישראל שנתחדשו על ידו שאני, ואין למדין משם למקום אחר. וזה טעם מספיק שהתירו לנחמיה ולא לדניאל, דבימי דניאל אכתי לא הגיע זמן הגאולה ובנין בית המקדש. ובדרך זה אין אנו צריכים לחלק בין טעימה לשתייה. אלא שהאמת הוא, שלא הותר לנחמיה אלא הטעימה מטעם הנ"ל. ועי"ל, דלא פסק הרמב"ם לקרובי מלכות לשותות סתם יינם, משום דרבינא ורב אשי הוו בקי[א]י בירושלמי טפי מנן, ומדלא פסקי הכי בגמרא דידן, ש"מ דלא דסמכי הוא, ואנן בתר תלמוד בבלי גררינן, ונהיגין אחריו, וס"ל דלא גמרינן מנחמיה, אם בשביל חילוק שבין שתיה לטעימה, ואי משום דשאגי בנין ביהמ"ק דחמיר טפי, או מטעמים שאבאר להבא בעזה"י, דדוקא לנחמיה הותר דרב גוברין, ולחם הפחה לא אכל, אבל לאחרים חוקה), הרי שטעם אחד להם, כשם שמתחילה לא גזרו על קרובי המלכות סיפור קומי, כך מתחילה לא גזרו על נחמיה איסור סתם יינם, ע"כ קשה מאי אולמא דהאי מהאי, והלא דא ודא אחת היא ובחדא מתתא מחתינן. וגלענ"ד, שיש לחלק ביניהם, דבסיפור קומי לא הוציאו מכלל הגזירה אדם פרטי, אלא כל הקרובים למלכות, יהיה מי שיהיה, מותר לספר קומי וללבוש מלבוש נכרי, מפני שהוא פרטיות של חקותיהם, אבל בסתם יינם, לא מצינו שהוציאו מכלל הגזירה, רק אדם פרטי הוא נחמיה, ולא שום אדם אחר אעפ"י שהוא משקה למלך. וכן הוא פשט משמעות הלשון ומדקדק בו. וראיה לסברא זאת, ממ"ש רז"ל בסוטה ובב"ק¹²⁸ של בית רבן גמליאל התירו ללמוד חכמת יונית, מפני שקרובים למלכות. ומשום שלא התירו אלא לבית ר"ג, ע"כ לא פסק הרמב"ם להתיר לכל קרובי המלכות לימוד חכמות יונית, כמו בסתם יינם, שלא הוציאו מכלל האיסור אלא נחמיה בלבד ובפרטות. והטעם בזה נלע"ד, שהחמירו בסתם יינם יותר ולא התירו אלא לאדם פרטי הוא נחמיה, ולא הוציאו תחילה מכלל הגזירה כל קרובי מלכות כמו בסיפור קומי, משום שהגזירה זו של סתם יינם היא גדר לעריות, כמ"ש במסכת שבת, ועי"ז¹²⁹ גזרו על יינם משום בנותיהם, וגדר לפנים מגדר, גזרו על פתם משום יינן, שכן אמרינן לעיל שבאיסור עריות גזרינן גזירה לגזירה אפילו במקום פקוח נפש, ואמרו מוטב שימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר¹³⁰. ואפשר, שזה טעם שהקדים בדניאל פת ליינן, ואמר אשר לא יתגאל בפת בגם וביין משתיו¹³¹, אע"פ שמפני חשיבותו היה לו להקדים היין, אלא דא"ל ששמו לבם לבלתי התגאל בפת בגם, וגזרו על פתן משום יינן, שע"י פתן יבא לכלל יינן, ומשום חומר של גדר עריות, דניאל וחביריו שמו נפשם בכפם והשליכו נפשם מגדר כדי לקיים גדר הנ"ל וכדאמרן.

והטעם שזכה נחמיה להתיר לו גדר זה, ומאי רב גובריה, ובמה כחו גדול יותר מדניאל איש חמודות וחבירי, אם שלפי פשוטו י"ל שגם אליו לא התירו אלא הטעימה ולא לשותות יותר. אבל עדיין יש לתמוה, אם דניאל איש חמודות וחביריו אנשי מופת המה היו צריכין לגדר לפנים מגדר כנ"ל, מאי חיליה דנחמיה שלא יצטרך לגזור עצמו בטעימה מועטת שלא יבא לשותות יותר, שעל טעימת הכוס יש לגזור יותר מעל פתן, דפתן ויינן תרי מינין אינון, אפ"ה גזרו הא אטו הא, טעימה שהיא תחילת השתייה, ודבר אחד הוא, לכ"ש. וי"ל, דטעמא רבה אית ביה, דלנחמיה דוקא ראוי להקל בדבר זה, ולא לאדם אחר, כמ"ש ברב גידל שראה נשים בשעת טבילה ולא קא מסתפי מיצה"ר דדמי עליה כי קאקי חוורא, כמ"ש במסכת ברכות¹³². וכמו ר"א דמרכב לכלתא אכתפא ומרקד דדמי עליה כי כשורא, בפ"ג דכתובות¹³³.

וכמו רב חנינא ורב אושעיא אושכפא מעיילי להו סנדלא ברגליהו דזונות ולא נתנו עיניהם

128 סוטה מט, ב ; בבא קמא פג, א. 129 שבת יז, ב ; עבודה זרה לו, ב.

130 ראה לעיל הע' 67. 131 דניאל א, ח.

132 כ, א. 133 יז, א.

לאסתכלי בהו¹³⁴, ודברים הללו אסורים לאדם אחר, וכמ"ש רש"ל ביש"ש ב"ק דף קן ע"ב ז"ל, אפילו התם נראה דלא שרי אלא לצורבא דרבנן, דלא חיישינן שמא יתפקר לזלזל יותר, ע"ש, וצו"ק. כך י"ל, דלגחמיה דוקא הותר הגדר להקל בטעימה, מטעם שארז"ל¹³⁵ כל המזכה את הרבים אין תטא בא לידו, שלא יהא הוא בגיהגום ותלמידיו בגן עדן, כן הדבר הזה, שכבר נודע מקרא מלא דכר, שהתאמץ נחמיה הוא התרשאת להבדיל גשים נכריות מישראל ומסר נפשו על הדבר, ומאחר שידעו שכך דרכו כל הימים להזהיר לכל אדם על איסור אכילה ובעילה, על כן התירו לו כנ"ל, וכמשה"ה¹³⁶ ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלקים אם תשאו מבנותיהם לבניכם כו' עד וטהרתים מכל נכר גו'. נמצא שהוא הבדיל את ישראל מבנותיהם של עכו"ם, ואיך חטא כזה יבא לידו, דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו, ודאי לצדיק כזה ראוי להקל בגדר של יין קצת, כי רגלי חסיד כזה ודאי ישמור הקב"ה שלא יאונה לו כל און שלא יהיו תלמידיו בג"ע כו'. כאשר באמת יש להוכיח מפסוקי נחמיה, שמעולם לא טעם נחמיה סתם יינם אעפ"י שהתירו לו. והוא בשום לב, מדוע לא הזכיר הפסוק בנחמיה את ההיתר הזה במקומו הראוי לו, דהיינו בתחילתו, כשאמר ואני הייתי משקה למלך ואשת את היין ואתנה למלך¹³⁷, שם היה להזכיר שהותר לו לשתות תחילה ולטעום, ולמה כתב ההיתר הזה שלא במקומו בעזרא, ולמה דוקא בפסוק ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכלו גו'¹³⁸, ולא בפסוק אחר, וכמ"ש בירושלמי¹³⁹ דוקא על פסוק זה. ועוד יש לדקדק בפסוק, שאמר ואשא את היין ואתנה למלך¹³⁹, הל"ל בקצרה ואתן את היין למלך, ואנא ידענא שנשא אותו תחילה בידו קודם שנתנו למלך. ועוד, מ"ש ולא הייתי רע לפניו, רעה זו מה טיבה, ופירש"י שם¹⁴⁰ דחוק מאד, דקשה לפירוש, רע פנים הל"ל, כמ"ש את"כ מדוע פניך רעים¹⁴¹, כי אדם שפניו זועפות לא נקרא רע בהחלט, אלא „פניו רעים" מכונה, ומש"ה אמר „מדוע פניך רעים" ולא אמר „מדוע אתה רע". וע"ק, רש"י פי' אין זה [המעשה] כי אם רוע לב, שיש בלבך עלי להמיתני בסם המות בשתיית כוס זה, וקשה, והלא הוא שתה תחילה מן הכוס כמו שהתירה לו כול, שמטעם זה נקרא התרשאת, ואיך השש לאתר זה עוד לסם המות, ואם חשש לארס של נחש זקן ששוקע, כדאיתא בפסחים¹⁴², א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן זאת של טעימות הכוס. ועוד, דהיה לו לתקון לשתות את כל הכוס בפני המלך כדי להוציא עצמו מן החשד, ולמה ירא כ"כ לנפשו בחנם. ע"כ מוכרחים אנו לומר, כי נחמיה מעולם לא בא לידי מידה זאת שיצטרך לטעום סתם יינם מה שאסרו דניאל וחביריו, שהרי¹⁴³ בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידו, צדיקים עצמם לא כל שכן, ופי' התוספות שזה נאמר דוקא בפרטות ע"ד שהוא אסור באכילה, ושתיה בכלל אכילה, שנתהפך אל חומר גוף האוכל, ותהי עוונתם על עצמותם ה"ו, וזה גנאי לצדיקים, ואין זה באיסורים אחרים. ומה שנקרא התרשאת, הוא שהתירו לו אם יצטרך לכך, שיצטרך לבא לידי שתיה, שדרך המלכים כך הוא, כשיש דאגה בלבם וחוששים על המשקה ויראים מפניו, אזי מצוה למשקה שיטעום תחילה

1234567 ת"ח

אוצר החכמה

- 134 פסחים ק"ג, ב. 135 יומא פז, א; אבית דרבי נחן פרק כ.
- 136 נחמיה יג, כה—ל. 137 נחמיה א, יא—ב, א.
- 138 עזרא ב, סג. 139 נחמיה ב, ב.
- 140 רש"י: לא הייתי רע לפניו, ואני לא הייתי רגיל להיות רע לפניו ברוע פנים, כי אם שמת טוב לב, ועתה הייתי זועף ברוע פנים.
- 141 נחמיה ב, ב.
- 142 עבודה זרה לא, א: שלשה מיני ארס הן, של בחור שוקע, של ביוני מפעפץ ושל זקן צף.
- 143 גיטין נ, א ותוספות שם.

את הכוס, אבל כשהמשקה הוא בנו של מלך או אחיו או אדם אחר שמכיר בו שהוא אוהבו כנפשו ומבקש טובתו, או אינו מקפיד על הטעימה, וכמ"ש באכיש מלך גת שאמר אל דוד ידעתי כי טוב אתה בעיני על כן שומר לראשי אשימך¹⁴⁴, ולא חשש שיגרום לו דבר רע, כך היה נתמיה טוב בעיניו של ארתחשסתא, כמו דוד בעיני אכיש. ונכון היה לבו בטוה בו שלא יעשה לו דבר רע ולא הרהר אחרי מדותיו. וזש"ה ואשא את היין ואתנה למלך ולא הייתי רע לפניו¹⁴⁵, ר"ל שלא הייתי בעיניו בחזקת אדם רע, שיחשוב עלי מחשבת פיגול שיהיה בדעתי להמיתו בסם המות, אלא כל הימים הייתי בעיניו בחזקת אוהב נאמן מרוצה ומקובל כמבקש טובתו, ע"כ מימיו לא ביקש ממני שאשתה תחילה מחשש סם המות, כי לא כן אנכי עמו בחזקת רע, וז"ש כשנטלתי את הכוס תיכף נתתי אותו למלך בלי עיכוב כלל, ולא הוצרכתי לטעום אותו תחילה, מפני שלא הייתי לפניו בחזקת רע, אלא בחזקת כשרות אוהבו נאמן, ואלו אמר ואתנה את היין למלך, היה עולה על הדעת שהנתינה היתה כדרך כל משקה למלך שטועמו תחילה, ע"כ ירד למנות כל פרטי המעשים, להודיע שלא שתה תחילה, מדלא קאמר ואשא את היין וטעמתי ואתנה, מדסיפור כל פרטי המעשים. וק"ל, ונחית כי רוכלא למנות כל סדר ההשקאה שנהג, היה לו למנות גם את זה. אלא להורות בא, שלא הוצרך לטעום בשום זמן, וז"ש לו המלך עתה¹⁴⁶, "מדוע פניך רעים", שאתה סר וזעף, ע"כ על בעתה שפט בו, "אין זה כי אם רוע לב" שיש בלבך עלי, להמיתני בשתיית כוס זה, מה שלא עלה ברעיוני מעולם לעולם לחשוב עליך ולהרהר אחר מדותיך. ואירא הרבה מאד", דלפרש"י קשה למה נתיירא, ולמה הרבה מאד, הלא ידע בנפשו שאין בו סם המות, והיה לו לשתותו תיכף בפניו כדי לנקות ולהוציא עצמו מן החשד. אמנם לדרכינו כך פירושו, שיראתו היתה יראת שמים, ולא מורא בשר ודם, על כן הגדיל לומר, "הרבה מאד", כי ירא לנפשו פן על ידי כך יבקש המלך ממנו שישתה ראשונה, והוא היה נזהר עד הנה משתיית סתם יינם ונפשו לא מטומאה, ע"כ ירא שלא יצטרך עכשיו להתגאל ביין משתיו. וז"ש בנחמיה¹⁴⁷ וייטב לפני המלך וישלחני ואתנה לו זמן, שהתטבה הזאת מיותר בפסוק, דהל"ל בקצרה וישלחני ואתנה לו זמן, ואנו יודעים שהוטב בעיניו, מאחר שמילא לו רצונו. אלא ודאי הפסוק יורה לנו, שלא יגרע הקב"ה מצדיק עינו, והבא ליטהר מסייעין אותו (ועוד שהמקרא מסורס, דלפי סדר הכתובים כך הל"ל, וייטב לפני המלך ויאמר המלך עד מתי¹⁴⁸ כו', למה אמר ראשונה עד מתי ואח"כ וייטב. וכן לאחר זה, תחילה הל"ל ואתנה לו זמן, ואח"כ וישלחני, מכדי הי מעשה הוי ברישא כו'), שהקב"ה נתן חינו בעיני המלך, שלא בקש ממנו שיטעום תחילה, כאשר היה באמנה אתו מקדמת דנא, ולא הרהר אחריו, אלא הקדים ממש נעשה לגשמע. וז"ש, "וישלחני" תחילה, קודם שנתתי לו זמן הרשני לילך, ואנכי מעצמי נתתי לו זמן את"כ. ומטעם זה אמר תחילה¹⁴⁹ מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב, שבוה הודיע הפסוק שקבל דבריו, ומילא בקשתו ושאלתו. ואכתי לא ידענו, שמא עדיין הטינא היה בלבו מחשש סם המות בכוס, כאשר אמר אין זה כי אם רוע לב¹⁵⁰, והיה עולה על הדעת שלמיחוש מיהא בעי המלך, ויבקש שיטעום תחילה, ע"כ הוסיף הכתוב לכתוב, עוד זאת עשה הוא ית', שנתן חינו בעיני המלך כ"כ עד גדר ש, וייטב לפני המלך" כאשר בתחילה שלא היה רע לפניו, כך חזר עתה למדריגתו הראשונה, שלא הורע חזקתו כלל ולא בקש ממנו הטעימה כו'. ומוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה לידו. אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק, שהזהיר לכל אדם שלא יבא לתוך פיו איסור אכילה ושתייה, כמפורש בכתובות דף כ"ד

אה"ח 1234567

אה"ח 1234567

144 שם, פסוק ב.

145 נחמיה ב, א.

146 שמיאל-א כח, ב.

147 שם, פסוק ו.

אוצר החכמה

ובקידושין דף ס"ט, שאמר להם הרי אתם בתוקתכם, במה הייתם אוכלים בגולה בקדשי הגבול אף כאן בקדשי הגבול, ויבא חטא זה של טעימת איסור לידו ח"ו. והיינו דקרי ליה בפסוק זה התרשתא, ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדשי הקדשים¹⁴⁸, להודיע מאיזה טעם התירו לו הטעימה, „התרשתא“, מאחר שהוא מזהיר על איסור אכילה אשר לא יאכלו מקדשי הקדשים, ובודאי כך היה דרכו כל הימים, ע"כ אמרו על אדם כזה יש לסמוך להתיר הטעימה מכוס המלך, כי די לצדיק כזה סוגה בשושנים באשר שהוא מזהיר ומוכיח שלא יאכלו האסור להם, בכן אנחנו בטוחים בכחו כי רב הוא לגבור על יצרא, כי ה' יתברך עוזר לו ושומר אותו שלא יאונה לו כל און שלא יהיו תלמידיו בג"ע. והא ראייה, שאפילו זה שהותר לו, שמר הקב"ה אותו שלא הוצרך לכך, וכמ"ש בטוב טעם ודעת מדקדוקי מקראי קודש שם נחמיא.

ועוד יש להביא ראיה, שבספר נחמיא כשכרתו ברית לקיים המצוה והתורה, העמיד את נחמיא בראש התתומים בס"י יוד¹⁴⁹ ואמר: ועל התתומים נחמיא התרשתא, אפשר דבר שהוא אסור לאחרים בא לידו, והכתוב מייחסו בכך, ויאמר נחמיא התרשתא, ועוד שמזכירו בראש שלשלת היוחסין כשחתמו לעמוד בברית. והלא ארו"ל¹⁵⁰ שלא ירצה יעקב אע"ה לברך לעתיד בשביל שנשא ב' אחיות בהתיר, בהיות שעתידיה התורה לאסור לאחרים, אעפ"י שעדיין לא נאסר לא לו ולא לאחרים, כ"ש זה שנאסר כבר לאחרים, אעפ"י שלא נאסר לו, מ"מ הוא גנאי לצדיק להיות נכשל בדבר איסור, אלא ודאי צ"ל שלא נכשל. וזהו מעלתו ויחוסו תפארתו ותהילתו, לומר שהשומר רגלי חסידיו ית' שמו, שמר את נחמיא מן החטא הזה, אעפ"י שהותר לו, מ"מ ניצל מן החטא ולא יאונה לו כל און, ע"כ הכתוב מייחסו בזה נחמיא התרשתא, וק"ל.

ממוצא דבר נשמע, שאין להתיר לקרובי מלכות לשתות סתם יינם, שאין לך קרובי מלכות יותר מדינאל וחביריו, אפ"ה שמו על לבם שלא להתגאל בפת בגם וביין משתם. ואם איתא שהותר להם בשביל הצלת אחרים, לא היה להם להחמיר על עצמם (ועמ"ל בשם תורת האדם ושם בגוף הספר)¹⁵¹, דהומרא זו קולא היא, דבדבר הנוגע לעצמו רשאי להחמיר, ולא בדבר הנוגע לאחרים. אלא ודאי, לא משום חומרא לבד נהגו כך, אלא דדינא הכי הוא ודין גמור, והכי רייניגן לכל קרובי מלכות, ולא הותר לנחמיא אלא מכל הטעמים הנ"ל א' שהוא משקה למלך ומטעם הנ"ל. ב' שלא הותר לו רק טעימה לבד. ג' שהותר לו קודם הגזירה ומתחילה לא גזרו עליו. ד' מאחר שהבדיל ישראל מנשים נכריות וגם הזהיר שלא יאכלו מקדש הקדשים האסור להם, ע"כ היו בטוחים בו שלא יבא חטא לידו שלא יהיו תלמידיו בג"ע כו', כאשר באמת לא הוצרך לטעום כנ"ל. ה' משום בנין ירושלים והמקדש וגאולת ישראל מצות רבות ומצוה דרבים עדיף. מצירוף כל הטעמים הללו הותר לו.

אשר לקרובי מלכות שבזמנינו, אין אחד מהטעמים הנ"ל, ואצ"ל כלם, ואפילו לדניאל וחביריו לא הותר מאחר שלא היה שייך אצלם כל הטעמים הנ"ל, אעפ"י שקצת מהטעמים הו' בהו. כ"ש שאין להתיר לקרובי מלכות איסור דאורייתא, שהרי אפילו סיפור קומי לא היו מתירין לקרובי מלכות, לולא שרו"ל לא גזרו עליהם מתחילה, אבל אם היה גזר תחילה בסתם לא היינו מוצאים אותם מן הכלל. מעתה ברור כשמש בחצי השמים, שאין היתר לקרובי מלכות לגלח זקנם בתער, שהוא איסור מפורש בתורה, ועובר בחמשה לאוין כמנין הפאות.

148 נחמיה י. ב. 149 לא מצאתי. 150 ראה לעיל הע' 65.

והנה אם דבר ה' אתם, ויראת שמים על המתירים הנ"ל, ורצונם לגדור גדרים לצורך שעה, כאשר גילו דעתם ואמרו שהתירו הנ"ל בהוראת שעה לתקונן טובת המדינה, א"כ אפוא היה להם לאזור חלציהם ולצאת לקרא גשק למחות לקרובי מלכות אשר בגלילותיהם בעבירה זאת, אשר עוד יגבר מזה, שהרבה שאינם קרובים למלכות מקילים באיסור זה מדהותר כו', גם סתם ייגם כמעט שנעשה כהיתר בפסיבותיהם ואין מי שמוחה.

עוד יש לדקדק במה שהתיר הרמב"ם לקרובי מלכות ללבוש מלבושיהם ולגלח נגד פניו כדרך שהם עושין. ולמד הכ"מ שמותר במלבוש, משום דהאי אבטולס שבמרוכה ובפרק עגלה ערופה¹⁵¹, הוא אשר התנכר במעילה¹⁵¹ כאלו אינו ע"ש. וי"ל הא בכל הנוסחאות גרסינן במעילה¹⁵¹ ר' ראובן בן איצטרוכל, וקשה לשבש כל הספרים. וגם בתוספות בפ' מרובה¹⁵² כתבו כך, שמתחילה לא גזרו על הקרובים למלכות, והוא היה רגיל, כדאשכחן במעילה שהלך אבטולמוס בן ראובן וסיפור קומי שלא יכירו שהוא יהודי והטעה אותם, עכ"ל. נמצא התוס' גרסו במעילה אבטולמוס ב"ר ראובן, ולא כגירסא שלנו, וצ"ע. גם הלשון שכתבו „והוא היה רגיל בכך“, מאי כוונתם בזה, אם הוא היה רגיל לעשות כמו שעשה במעשה דמעילה, להתנכר שלא יכירו וידעו בו שהוא יהודי (וכן הוא בס"ס י"ט פ"ב דב"ק ביש"ש וו"ל, אבל ללבוש בגדים של גוים שהם בגזירות התורה שלא ללכת בחקותיהם, ואם דעתו שלא יכירו בו שהוא יהודי, א"כ עובר בלאו כו', ומ"מ מפני סכנת נפשות שרי כו'. ונראה דאפילו התם לא שרו אלא לצורבא דרבנן, דלא חיישינן שמא יתפקר יותר לזלזל ולא לאחר, ע"ש). (וזה ר' ראובן בן איצטרוכל היה מהתנאים, כדאיתא בפרק אלו מגלחין¹⁵³, שאמר רב משמו מן התורה מן הנביאים מן הכתובים כו'. ואין אדם נחשד וכו'). קשה איך גלמד היתר לקרובי מלכות מכאן, הא שעת השמד שאני, דגזרו שלא למול ושיחללו שבחות ושלא לטבול, והוא ממש הוראת שעה לחזק הדת, ואין איסור בעולם שיעמוד בפניו, ואלו היה צריך ר' ראובן לאיסורים אחרים היה ג"כ מותר בהם, מאי איירי סיפור קומי ומלבוש נכרי. ואין משם היתר אלא למי שמתנכר, ולא יכירו בו שהוא יהודי. ודוקא בשעת השמד. נמצא עתה בזמנינו, שמכירין בקרובי מלכות שהם יהודים, אין היתר כלל אפילו לספר קומי וללבוש מלבוש נכרי, ובפרט בשעה שאין שמד בעו"ה. אפילו אין שמד ואין שלום אין ללמוד משם. ואם מטעם זה התיר לאבטולמוס לספר קומי, מפני שהיה צורך גדול כמו במעשה דמעילה, א"כ מאי הוצרכו התוס' לפרש שמתחילה לא גזרו על קרובי מלכות, אפילו תימא מתחילה גזרו, אפ"ה היה היתר גמור לבטל הגזירה והתקנו לפי שעה, כדי לבטל הגזירה אם לא שנאמר, מאחר דלא בריר לן שתתבטל הגזירה ע"כ, כמו שבאמת לא נתבטלה לגמרי על ידו, ע"כ לא הותר לו אלא מטעם שמתחילה לא נגזרה התקנה על קרובי מלכות, והוא דוחק גדול, והדעת מנגדותו, והשכל פולטו.

ועי"ל, לפי קבלתם זאת, שאבטולמוס דפרק מרובה ופרק עגלה ערופה הוא היה בעצמו בעל מעשה דמעילה, ואי אמרינן דקורבתו למלכות היה באופן וענין דאמרי בזמן הזה קרוב למלכות, דהיינו שמכירין בו שהוא יהודי, א"כ איך התנכר עצמו במעשה דמעילה, ותלא היה מכירין אותו בבית המלכות, כמ"ש רז"ל¹⁵⁴ במעשה יהודא ותמר, שלא היה מכירה משום דכסתה פניה בבית חמיה, דאי לאו הכי היה מכיר בה, כן הדבר הזה ממש. אלא ע"כ צ"ל פירוש „והוא היה רגיל“, ר"ל שהיה רגיל להתנכר, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא. ודוחק לומר

151 ראה לעיל הע' 72, 74, 123—125. 152 ראה לעיל הע' 124.

153 מועד קטן ית, ב. 154 סוטה י, ב.

מעשה דמעילה היה במלכות אחרת, דפשטא דענינא לא משמע הכי, וגם לשון התוספות מנגדותו, שכתבו: והוא היה רגיל כדאשכחן במעילה, משמע שרגילותו היה להתנכר, ומשום הכי התירו לו. ועי' מ"ש ברצוף אהבה בפ' דבור זה. וצ"ל כך בפ' דברי התוספות: והוא היה רגיל, ר"ל שהיה איש חיל אשר לפני מלכים יתייצב, וכת בו לעמוד בהיכלי מלכים, פעם ע"י התנכרות ופעם ע"י הכירות, ולא כל אדם מסוגל לכך, וע"ז מביא ראיה ממעשה דמעילה, שהיה כת בידו לעמוד בהיכלי מלכים. ומהרי"ק בעל הכ"מ כתב בעצמו בב"י סי' קע"ח, שגרסינן במעילה ר' ראובן בן אצטרובל, ועוד מביא שם ראיה ממעשה בפרקא דחסידא¹⁵⁵ דלא רמי חוטא בגלימא שלא יכירו בו שהוא יהודי, משום הצלת נפשות. ואין משם ראיה כלל, דציצית לאו חובת גברא הוא, אלא דבעידן ריתחא ענשינן למי שאינו מביא עצמו לידי חיוב להדר אחר בגד שיש לה ד' כנפות כדי שיתחייב, אבל אין משם ראיה למלבוש נכרי, שיש בו איסור במעשה משום ובחוקותיהם לא תלכו, וגם אין ראיה משם לקרובי מלכות שבזמנינו שמכירין בו שהוא יהודי, והתם לא הכירו בו שהוא יהודי, וחילוק גדול הבדל רב יש ביניהם, לא כראי זה ראי זה. ועוד י"ל בענין זה, דהכ"מ מפרש מה שהתיר הרמב"ם לקרובי מלכות להלביש מלבושיהם, הוא נלמד ממעשה זה של ר' ראובן בן אצטרובל במעילה, מדהתנכר עצמו מוכרח הוא לומר דלבש כלבושיהם, דאל"כ היה ניכר שהוא יהודי, ע"ש. ואין הוכחה מכאן כלל, דמאן יימר דלא לבשו היהודים בזמניהם כלבושיהם, דהיינו דילמא מלבושיהם בזמן ההוא היו דרך צניעות כמו מלבושי ישראל. ובהדיא כתב מהרי"ק בשורש פ"ח ענף ג'¹⁵⁶, על מעשה דמעילה הנ"ל, וז"ל, משמע שלא היה צריך אלא לספר קומי כדי להתנכר להם, ואם איתא דצריך הישראל להיות משתנה מן הגוי בלבושו, עכ"פ היה לו לספר שלבש לבוש נכרי ונתכסה בשמלה חדשה כאשר ספר שספר קומי, עכ"ל. וא"ל שהכ"מ לא ראה תשובה זאת ולא ידע סברתו, דבריש פרק הנ"ל¹⁵⁷ מביא ראיה מתשובה זאת שאין צורך ליהודי לשאת מלבוש נכרי אלא כשיש בו דבר של צניעות בו, וגם הסכים עמו בזה. וכתב על דבריו שכן עיקר. נמצא שידע ריש התשובה ונעלם ממנו סוף התשובה. וא"ל דסברא זאת לבדה לא ישרה לו ופליג עלה, דא"כ ה"ל להביא תשובת מהרי"ק ולכתוב שלא ישרה בעיניו, משום שעכ"פ דרך היושבים לפני מלכים לשנות מלבושיהם משאר העם, ולא לסתום דבריו. וצ"ע מנ"ל לרמב"ם שמותר לקרובי מלכות ללבוש כמלבושיהם, כשיש במלבושים ההם משום ובחוקותיהם, ואפשר שגם הרמב"ם לא התיר אלא כעין מעשה דאבטולמוס, ולא כקרובי מלכות שבזמנינו. גם י"ל, מדמייתי סמוך לזה בחדא ברייתא¹⁵⁸ שהתירו לבית ר"ג ללמוד חכמה יוונית מפני שקרובים למלכות היה, שם ודאי כפשוטו, דבי נשיאה ניכרים היה אצל המלכות וא"א להתנכר. וצ"ל דגם ההיתר של אבטולמוס היה באופן זה, ואם הוא היה בעל מעשה דמעילה, איך היה אפשר לו להתנכר. ואפשר לומר, משום הכי מביא ברייתא עובדא דר"ג ועובדא דאבטולמוס, להודיע ולבאר שיש ב' מיני קורבא למלכות שמותר להם לשנות איסור איסור כנ"ל. בין מתנכר כאבטולמוס, בין אינו מתנכר כבית ר"ג. ואפשר לומר, מעשה דמעילה הוה ברישא, ושם הותר לו מפני סכנה עצומה כדאיתא שם, ואת"כ התירו לו גם שלא בשעת סכנה משום שהיה קרוב למלכות. זה שפסק הרמב"ם סתם התיר, דמשמע אפילו שלא בשעת סכנה, וכמ"ש הכ"מ שם.

נח"ח"ח 1234567

נח"ח"ח 1234567

אוצר החכמה

155 תענית פרק ג (כב, א).

156 ישנן מהדורות משר"ת המהרי"ק שהשמיטי מהן תשובה זו, מחמת הצנזורה.

157 רמב"ם ע"ז יא, א.

158 ב"ק וסוטה שם, מעשה דאבטולמוס ואח"כ מעשה דבית ר"ג.

והנה לפי תירוץ ראשון של כ"מ, שהוא משום הצלת נפשות, היה להתיר גם שארי איסורין לקרובי מלכות, ולפחות שארי דברים שהוא משום ובחוקותיהם, ותמה על עצמך דלא לשתמע שום תנא או אמורא בשום דוכתי להשמיענו כזאת. ולתירוץ ב' של כסף משנה, אין להתיר שום איסור בעולם מה שיהיה, וספור קומי שאני שלא גזרו עליו מתחילה, והוא פלא, שבכל גזירותיהם גזרו אכ"ע בלי שיור, ובדבר זה לא גזרו אקרובי מלכות, וחלקו בגזירותיהם, ומניין לנו לחלק בתקנה זאת. דבשלמא בדבר שכלו מדבריהם, אמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, הם אמרו והם אמרו, אבל בדבר זה שהוא מן התורה, אי מלבושיהון אסור משום ובחוקותיהם, מי נתן להם כח לאסור דוקא באנשים שאינם קרובים למלכות.

והנלע"ד בזה, דודאי תירוץ שני עיקר ואמתי, ותירוץ ראשון אינו עולה כהוגן לפי הדין, דאי הוה פקוח נפש בדבר, הרי אמרינן אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש¹⁵⁹, ומ"ש סיפור קומי מכל איסור שבתורה, חוץ מע"ז ג"ע וש"ד, ואם אינו אלא חששה בעלמא, שמא יודמן לו דבר שיש שייכות בו לדרוש טוב לעמו, כפשטה דעניינא וכמשמעות לשונו, א"כ למה יתירו לו איסור זה. וטעמא רבה אית ביה, דלא הוה כח בידם לגזור על קרובי מלכות שלא ילבשו כמלבושיהם, משום שחוב עלינו לחלק כבוד למלכות בדברים כאלו, כמ"ש ביוסף ויגלה ויחלף שמלותיו משום כבוד מלכות¹⁶⁰. וכן כתי' כי אין לבא אל חצר המלך בלבוש שק¹⁶¹, ותשלח בגדים להלביש את מרדכי¹⁶². וקשה, וכי לא הוי למרדכי מלבושים. אלא שמשום כבוד מלכות לובשים כמלבושיהם, וכה"א ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות¹⁶³, הרי בפירוש שלבש כמלבושיהם של מלך. וכן מצינו אפילו במלכי בית דוד הצדיקים, שמקפידים בדברים הללו משום כבוד, מלך שמחל על כבודו מחול, ואין כח בידו למחול, ש' ומפיבוטת בן שאול ירד לקראתו ולא עשה את שפמו¹⁶⁴, ש"מ שמשום כבוד המלך היה ראוי לו לגלח שפמו, כ"ש שמלכי א"ה מקפידין על כבודם לכבוד המלכות וחייבי התורה לנהוג כבוד במלכות. כמפרש"י ויצויהו על פרעה¹⁶⁵. ואליהו שינס מתניו לרוץ לפני אחאב¹⁶⁶, שרשע גמור היה, כ"ש לפני שאר מלכים, וק"ו בזמן שדיהם תקיפו על עצמם, שמחוייבים אנחנו לדרוש בשלומם, כמצות רז"ל¹⁶⁷ הוי דורש בשלומה של מלכות. כיוצא ארז"ל¹⁶⁸ גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, וכן¹⁶⁹ המלין את מתו עובר בל"ת, ולכבודו מותר, הרי גם כן שכבוד הבריות דוחה ל"ת, רמב"ם ח"ד דף רע"ח ע"א¹⁷⁰ — ע"כ כשמנו חז"ל הדברים הנכללים בכלל ובחוקותיהם, השוו את המדות על כל אדם. אמנם, כשבאו אל סיפור קומי ומלבוש נכרי, דברים שנהגו האומות משום חק או שאינם דרך צניעות, כמ"ש מהרי"ק בשורש פ"ת בארוכה, ומובא בש"ע סי' קע"ח בקצרה, ראו שלא נאמר מקרא זה אלא על שארי אינשי, אבל אלו האנשים העומדים בחצר המלך והם מרואי פני המלך, חייבי התורה לנהוג כבוד בדברים הללו אל המלך, ע"כ א"א לומר דקפיד קרא עלייהו כלל, דדחיק קרא ואוקי אנפשיה.

ועוד יש טעם בדבר, דבשלמא שאר אינשי הדיוטות עושין הדבר משום חק ונימוס, ע"כ אסור לעשות חק שלהם ונימוסם, אבל בחצר המלך אין עושין דברים הללו אלא משום כבוד

159 יומא פב, א. 160 בראשית רבה פט, ט. 161 אסתר ד, ב.

162 שם פסוק ד. 163 שם ת, כו. 164 שמואל"ב יט, כה.

165 שמות ו, יג : ואל פרעה מלך מצרים, צום עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם.

166 שמואל"א יח, מז. 167 אבית ג, ב : הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו'.

168 ברכות יט, ב. 169 סנהדרין כז, א.

170 נראה שמתכוון לרמב"ם הלכות סנהדרין טז, ח.

ונוי, ולא משום חק ונימוס, ע"כ אינו נכלל בפסוק ובחוקותיהם. דוגמא לדבר איתא בע"ז פרק כל הצלמים¹⁷¹, אמר רבא מחלוקת בשל כרכים אבל בשל כפרים ד"ה אסורין, דלפלחינן עבדי להו, אבל הצלמים שאין בידם צפור או כדור והם בכרכים, מתירים חכמים, דלנוי עברי להו, אבל בני הכפרים לא עבדי לנוי, כן הדבר הזה ממש. ע"כ היה לדוד ח' ילדים מגדלי בלורית¹⁷², דבחר המלך אינו אלא משום נוי, ולא משום חק, דבאם היה בזה עוד נדנוד אבק עבירה חס ל' לדוד חסידא להקל, בפרט בשעת סכנה זמן מלחמה, ורחמנא לא יעבוד ניסא לשיקרא, לומר ח"ו ע"י עבירה נצח קרבא, והם היו בעלי אגרופין של דוד, דגלוח ולבושי בני המלך הוא משום נוי לבד ולא שייך ביה בחוקותיהם, דאינו משום חק, וכן מטין דברי הרמב"ם, שכתב „והיה גנאי“¹⁷³, שלא כתב משום הצלה, אלא סיבב פני הדברים לגנאי, אבל ההדיוטות אינם עושים משום נוי, אלא משום חק, ונאמר עליהם ובחוקותיהם, כמשרז"ל¹⁷⁴ שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, דאין עושין אלא משום כבוד ולא משום חק ונימוס, ולא שייך בו ובחוקותיהם.

[1234567]אח"ח [1234567]אח"ח

וזה כוונת החוספות התירו לו לספר קומי¹⁷⁵, קשיא להו מי נתן כח לחכמים להתיר איסור בכדי, דאי משום סכנה א"צ היתר, וכמ"ש ז"ל השואל הרי זה שופך דמים, דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש¹⁷⁶, וכמ"ש ר' ראובן בן אצטרובל במעשה דמעילה, שהלך וסיפר קומי ולא בקש התרה, דבמקום סכנה אינו מותר לחור אלא מצווה מזהר ומחוייב, משום לא תעמוד על דם רעד, ומשום השבת גופו, אלא ודאי שלא היה סכנה בדבר, א"כ למה התירו לו. ע"כ תרצו, דמתחילה לא גזרו על קרובי מלכות, דאין עושין אלא משום נוי (וכן הוא בסי' נ' ל"ת בסמ"ג. וז"ל, הרי זה מתנאה מקצת כמנהגם, הרי מבואר לחדי הראות שמשום כבוד מלכות התירו, שהרי לא הזכיר דבר דמשום הצלת ישראל התירו, אלא ודאי דרך אמת דרכת, שבחצר המלך עושין דברים הללו משום נוי וכבוד, ולא משום חק ונימוס, ע"כ אין בזה משום (ובחוקותיהם) ומשום כבוד המלכות. ואכתי קשיא להו, בשיביל בית ר' גמליאל ידענו בהו דהו קרובים למלכות, שגוטלין רשות מן המלכות כמפורסם, אבל אבטולס מנ"ל שדרכו בכך, דלמא ערומי קא מערים לומר שהוא קרוב למלכות כדי להתיר לו סיפור קומי ומלבוש נכרי (דלא נודע לנו קריבתו למלכות, אלא ע"י פעולתו שפעל טוב לישראל, וע"ז הביא מעשה דמעילה), ותירצו, דידעי ביה חכמים שהוא היה רגיל לעמוד בהיכלי מלכיהם, כמ"ש במעשה דמעילה, ע"כ התירו לו, כי לא כל הרוצה ליטול את השם של קרוב למלכות יתירו לו, עד דידענו בו שהאמת אתו. וזהו בעצמו הטעם שהותר לר"ג ללמוד חכמות יווניות, כמ"ש רש"י שהוא לשון צח, שמדברים בו המלכים והעומדים לפניו, והוא כבוד המלך לדבר עמו בלשונו ולא ע"י מליץ בינותם, כי מפיו אנו חיים חמת¹⁷⁷ מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה, במתק לשונו לשון חכמים. ע"כ כשגזרו ארור האיש שילמוד את בנו חכמות יווניות¹⁷⁸, ר"ל שלומד אותו כרצונו. אבל אבות ר"ג לא גזרו, שהם אנוסים בדבר. ומוכרחים לדבר אל המלך בצרכי רבים ולפקח בעסקי כל ישראל.

[אוצר החכמה]

וכן אין דרכו של הרמב"ם לטמון טעם הדין בחכו, אלא דרכו לרמוז הטעם שיש בו במלות קצרות. ואלו היה טעמו כמ"ש מפרשיו, היה יכול להכניס טעמו של דבר בבבי תרי

171 מא, א. 172 קדושין עז, ב.

173 הלכות ע"ז יא, ג: ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהן, והיה לי גנאי.

174 עבודה זרה יא, א. 175 בבא קמא פג, א.

176 משלי טז, יד. 177 בבא קמא פב, ב.

ותלת, ולומר „כדי לפקח בהצללת ישראל“ או כדומה לזה. אלא ודאי מוכח מילתא טובא, דאין זה טעמו, אלא עיקר הטעם הוא משום כבוד מלכים, וכמש"ל.

ועוד האריכו התוספות לומר שהתנכר „והטעה אותם“, ולא קיצר בלשונו כדאשכחן במעשה דמעילה שהתנכר, אלא כדי להודיע לנו, שאעפ"י שהב"ד מכיר ויודע באדם שהוא קרוב למלכות, עכ"ז אין מתירין לו כנ"ל, אא"כ שיודעין בו שקורבתו למלכות הוא טובת וצרכי רבים ומלומד ורגיל בכך לדרוש טוב לעמו, דאל"כ אין רוח חכמים נוחה הימנו במה שהוא קרוב למלכות, שהרי שנינו ¹⁷⁸ ואל תתודע לרשות, וטוב לו להתרחק, ואיך גמנה אותו בתוך קרובי מלכות כדי להתיר לו כנ"ל שיקרבוהו לגרום לו שיעבור על מצות חז"ל באבות כנ"ל. ומ"ש בתוספות שזה אבטולוס היה רגיל להטיב לישראל בקורבתו למלכות, ע"כ מנו אותו רז"ל בתוך האנשים שיש להם להתקרב למלכות ברשות חכמים, ואין הצורך של אל תתודע לרשות חל עליו, כדאשכחן במעילה שהתנכר „והטעה אותם“, והטיב לישראל, אבל לשארי קרובי מלכות לא התירו, אלא עומדים באזהרה ואל תתודע לרשות. ובזה מתורץ, שלכאורה נראה פי' התוספות כאלו סותר פשט הגמרא, שאם מתחילה לא גזרו על קרובי מלכות, א"כ מה זה שאמרו שהתירו לו, אם אין איסור חל מתחילה א"צ להתיר, ועוד יותר דקדוקים מתורצים בדרך זה.

הדפוס 1234567

הדפוס 1234567

הדפוס 1234567

הדפוס 1234567

178 אבות א, י.

הדפוס ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הודפס ישירות מן התוכנה

ספר הזכרון <לרבי משה סוויפט זצ"ל> ספר זכרון (הוצאת מוריה) עמוד מס': 135 הודפס ע"י אוצר החכמה